

Željko Mardešić i Drugi vatikanski koncil

Ante Bekavac
antebekavac@gmail.com

UDK: 316:2 Mardešić, Ž.
262.5 Conc.Oec.Vat.2]:[316:2 Mardešić, Ž.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15. rujna 2011.
Prihvaćeno: 7. listopada 2011.

Nitko ne dvoji o tome da je Drugi vatikanski koncil bio presudan događaj u zapadnoj Crkvi XX. stoljeća. Ne samo da je utjecao na svoje suvremenike nego je postao i poziv na daljnje djelovanje u duhu njegovih smjernica koje su nerijetko bile nove i izazovne. To je značilo i posve nova ponašanja. Crkva je nakon toliko vremena pošla posve novim putem prema čovjeku i svijetu koji ga okružuje. Toga je bio duboko svjestan Željko Mardešić jer je i sam pripadao onim ljudima koji su svojim životom i djelovanjem nastojali posve biti na tragu Koncila i time u praksi učiniti djelotvornima njegove smjernice i duh. Stalno se pitajući u mijenama vremena, što je doista duh Koncila, što je ponašanje koje odgovara dostojanstvu kršćanina, sam će poći u vlastitu nutarnju potragu za onim duhom kršćanstva kojega je Koncil zacrtao. Pristup poteškoćama i problemima svoga vremena zahtjeva evanđeosko-koncilsku svijest, kako bi se bilo suputnikom u dijalogu, mirotvornim rješenjima onoga što nas tišti. Upravo će mu njegovo sjećanje na te važne godine Drugoga vatikanskog koncila osvijetliti put spoznaje što će nositi čitav život. Koncil je za Mardešića put kojim se mora i treba ići. Samo oni koji su hrabri i žele biti angažirani u svjetlu evanđelja naći će se i sami na putu Koncila, čiji je pristup modernom svijetu i čovjeku bio posve drukčiji od svih prethodnih. U tekstu nastojimo zrcaliti Mardešićev osobni, intimni doživljaj Koncila, tamo od najranijeg sjećanja na djetinjstvo pa sve do zrele dobi, natopljene iskustvom života. I sva njegova angažiranost bila je posve koncilska i evanđeoska. Put Crkve je put čovjeka i zato je u svojem odnosu prema Crkvi i Koncilu bio toga duboko svjestan. Njegovi tragovi su danas tako jasni da su tekstovi koje je pisao bili u tome duhu Koncila.

Ključne riječi: *kršćanstvo, Crkva, Drugi vatikanski koncil, evanđelje, lice kršćanstva, svijet, svjetovna slabost i moć, modernitet, čovjek.*

Uvod

U vremenu u kojem je suvremeni svijet gotovo preko noći postao zreo, umrežen tehnikom, komunikacijom, informacijama u jedinstvenoj povezanosti otkrivaju se njegove nejednakosti. Svijet u svojoj užurbanosti sve više u nama izaziva pitanja i nedoumice. U toj bliskosti života i njegove poznatosti uvijek se može neočekivano navući sjena. Polazeći od izazova svakidašnjeg iskustva Mardešić nastoji razumjeti i protumačiti našu sadašnjost koja je strahovito ubrzana. Ona ide ponad ideološki obojenih misli te, iako crta neke nejasne skice i obrise stanovite sociološke i teološke prosudbe društva, ima hrabrosti zrcaliti se pred življenom kršćanskom svakidašnjicom. Čini se da Mardešić u svojim mislima postavlja ono presudno pitanje: Hoćemo li danas, u ovom vremenu, imati snage vratiti se na koncilске putove i k duhu kojeg je pokrenuo ili ćemo zatrpiti žeravicu koncilskog duha da bismo nastavili sa starim i naučenim ponašanjima, a koja su uvelike suprotna Drugom vatikanskom koncilu? On postavlja to pitanje polazeći od činjenice da čovjek živi u jednoj zreloj i kritički razvijenoj svijesti koja se prema svemu odnosi kritički i ne pristaje olako na gotove formule i recepte života, svijeta, društva i vjere. U tom zasigurno svoju ulogu ima i filozofija moderniteta (René Descartes, Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud) sa svojim uvidima koji su dalekosežno utjecali na čovjeka. Ako je čovjek postao žrtvom »postmodernih laži«, može li izići iz toga začaranog kruga? Mardešić ima u nakani svojih prosudbi poći mnogo dublje od površne svijesti. On želi poći u one čovjekove prostore gdje se začinju prvi poticaji i skrivaju istinski razlozi mišljenja i djelovanja,¹ gdje ono, na što se čovjek pristajući obvezuje, postaje struktura same čovjekove osobnosti. Tu se može kazati da Mardešić u dubini ima ono što mu je na srcu, a u srži je kraljevstvo Božje koje se događa u hodu, kroz životne situacije, u neprestanoj otvorenosti Božjim zahtjevima i nadahnućima.

Nakon pada Berlinskoga zida, kad se očekivalo da će sloboda i vrednote moderniteta doći preko noći, spoznalo se da smo mentalitetom silno udaljeni i da preko noći nije moguće skinuti sve ono što se godinama skupljalo u nama i među nama, iako se katkad činilo da smo ukorak s gibanjima na prostorima »zapadnoga svijeta«. Zbog svega toga taj događaj nije ovim prostorima donio zbilju nego je više utemeljen željama. Nemoguće je preko noći pokrenuti procese koji su trebali dozrijevati stoljećima, pa se shvaćalo da smo poprilično oblikovani u sasvim drukčijim uvjetima i da to s usvajanjem nekih vrijednosti neće ići tako lako.

¹ Željko MARDEŠIĆ, »Politički dualizam i koncilsko kršćanstvo«, *Nova prisutnost*, 1 (2003) 1, 5-27, 6.

1. Sjećanja i prvi uvidi u religioznost

Razumjeti život čovjeka, njegove putove razvoja, duhovnost koja ga je oblikovala i nosila, misao, njezino duhovno sazrijevanje, pretpostavlja poznavanje razvojnoga puta osobe.² Tako čitajući tekstove Željka Mardešića možemo s njim poći unatrag, u najranije godine njegova sjećanja i pamćenja, koje je jako važno jer pokazuje iz kojeg je životnog okruženja dolazio, što ga je oblikovalo i vodilo kroz život. Svako sjećanje, kako veli Mardešić, počinje s djetinjstvom jer njega najdublje pamtimo. Tako se on vraća svojoj Komiži na Visu, toj čudesnoj slici mora koja bijaše oživljena u slikama poznatih pisaca. Vraćajući se slikama djetinjstva započinje neku vrstu retrospektive vlastite duhovne nutrine, svojevrsan hod u vlastitu povijest, kad već u djetinjstvu počinje biti zanesen tradicionalnim kršćanstvom koje je za njega u svojim obredima i običajima bilo prelijepo.³ Upravo započinjući svoje sjećanje na Drugi vatikanski koncil i njegovo značenje za sebe, uvodi nas u ozračje vlastite obitelji, majke koja je jako pobožna i oca koga naziva rahnerovskim kršćaninom. Godine bezbrižnog djetinjstva za Željka su bile ispunjene radošću i ništa ga, kako sam kaže, nije rastuživalo u naivnoj dječjoj religioznosti.

Dolazak u Split na školovanje i susret s mladim svećenikom Franom Franićem čini se da je utjecao na njega kao i potonji dolazak u Zagreb na studij 1952. godine, gdje je često navraćao kod fra Tomislava Janka Šagi-Bunića, zatim slušanje isusovca Mije Škvorca u Palmotićevoj, ostavit će trajan trag na njegov život i, kako sam priznaje, tada je dobio »slabašne uvide i uvode u kršćanstvo«.⁴ Iako je Koncil bio daleko, osjećalo se da nešto veliko »zrije i vrije« jer okružje u kojem su živjeli, a kojeg on naziva »tvrdim komunizmom«, davali su im spoznaju da je riječ o bešćutnom svijetu u kojem ideologija »desubjektivizira pojedinca, zarobljavajući mu um« (Ivan Šarčević). Za Mardešića je takvo ozračje rezultiralo spoznajom da kršćanstvo nije samo vjera nego također jedina preostala moguća alternativa ljudima koji se nisu mogli svojim duhom prilagoditi ideologiji kako bi sebe ugradili u postojeći poredak. Naime, u takvom ozračju kršćanstvo nije bilo shvaćano u duhovno dubljem smislu, nego je ono ponajprije služilo tomu da se što bezopasnije izrazi dvostruko nezadovoljstvo:

- a) socijalističkim kolektivizmom – jer nije nudio odgovarajuće odgovore na sudbinska pitanja u traženju osobnoga i zajedničkog smisla života;
- b) represivnim sustavom jednopartijskoga političkog ustroja javnosti – jer se u njemu nije moglo naći prostora za osjećaj slobode i neovisnosti koji je svakom čovjeku duboko usađen.

² Usp. Helmut KRÄTZL, *Zaustavljena u letu. Što mi sve nakon Koncila nedostaje?*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2006.

³ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetom. Sjećanje na Drugi vatikanski koncil*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2007, 10.

⁴ Usp. *isto*, 11.

Rezultat prvog nezadovoljstva vodio je do prihvaćanja skolastičke filozofije, ali bez kršćanstva u njoj, a drugo nezadovoljstvo, ono od ponižene slobode, odvuklo ih je u političku oporbu, bez evanđeoske duhovnosti i opraštajuće dobrote prema neprijatelju.⁵ Služeći se skolastičkom filozofijom u svrhu intelektualne pobune, kako bi se obezvrijedilo vladajuću lenjinističku misao, zaboravilo se u njoj ono kršćansko. Nije im bilo stalo toliko do obrane kršćanstva koliko do kritike nepodnošljivo pojednostavljene protivničke ideologije. Upravo će suprotstavljenost jednoj ideologiji rezultirati time da njegovu generaciju Biblija nije zanimala previše, osim nedjeljnih pobožnih slušanja. Kako i sam kaže:

»U otporu političkom komunizmu Sveto pismo je moglo malo pomoći, posebice Novi zavjet koji nije davao baš nikakvo opravdanje za bijesne oporbe i ideološka neslaganja. Oprostiti bližnjemu, ljubiti neprijatelja, biti dobar prema svakome, osjećati grješnost i malenost, bile su oznake s kojima se vjernici nisu uspijevali suprotstaviti moćnom političkom sustavu komunizma i državne prisile. Između mirotvorstva izvornoga kršćanstva i potrebe osporavanja društvenoga okruženja produbio se teško premostiv rascjep. Naša je pretpostavljena jednakost najednom postala slabost.«⁶

I nastavlja dalje briljantnim uvidom:

»Stoga danas može zvučati nevjerojatno, ali je velik dio mojeg naraštaja tek preko Drugoga vatikanskog koncila došao do Biblije, a onda i teologije.«⁷

Dolazi dakle do uvida da su prije svega toga bile samo besplodne rasprave, koprcanje u besplodnoj filozofskoj polemici ili kako se neprijatelja može uvjeriti da je u krivu dokazujući mu samodostatno pravo. Ono što Mardešić posve iskreno priznaje jest da se njega i njegovu generaciju »u stanovitom smislu može smatrati i nazivati obraćenicima na biblijsko kršćanstvo poslije Koncila«, iako su prije toga bili ono što on naziva »pretkoncilski katolici obiteljskih običaja i nacionalne tradicije«.⁸ Tek kad se razumije čitava povijest rasta i sazrijevanja u vjeri može se shvatiti i takav susret s Koncilom. Mardešić kaže: »Moglo bi se ustvrditi da je za moj naraštaj Drugi vatikanski koncil značio otkriće kršćanstva, a otkriće kršćanstva potvrdu Drugoga vatikanskog koncila.«⁹ Ovdje možemo reći da ono što je jedne večeri Blaise Pascal ushićeno spoznao i to spoznato mu je postalo nešto duboko intimno važno, vodeći ga posve novim putem, tako je i Mardešić uvidio i spoznao duh Koncila što će trajno ostati u njegovu duhu svakodnevnoga življenja. Uvijek će se sjećati tih iskustava i obrata koji je trajno promijenio optiku njegove vjere. Razočaranost uma u plitkost lenjinističke ponude, nije ništa manje razočarana rješenjima skolastičke filo-

⁵ Usp. *isto*, 12.

⁶ *Isto*, 14.

⁷ *Isto*.

⁸ *Isto*.

⁹ *Isto*.

zofije.¹⁰ Dolazak Drugoga vatikanskog koncila i događaji iz 1968. godine bili su odlučujući prekretni na tračnicama budućnosti. Koncil je bio nova paradigma za Mardešića, koja je ponajprije značila duboku nutarnju promjenu, izlazak iz geta i poniženosti uma, gdje se spoznao život.

Mardešić dopušta mogućnost da se s njim netko i ne slaže u prosudbi onoga sjećanja koje je iznijelo na vidjelo momente koji su bitno utjecali na njega. Pa ipak je sjećanje nešto vlastito samo onom tko se sjeća, a taj se sjeća uvijek u svojem vlastitom pogledu koji drugi ne moraju nužno prihvatiti jer vlastito sjećanje nikada ne teži postati zamjenom drugom i drukčijem sjećanju. Dva su odgovora vjernicima došla s Koncilom. S obzirom na poniženi um, rezultiralo je prihvaćanjem vjerodostojnijega i istinitijeg življenja kršćanstva. A drugi je odgovor bio glede ponižene ljudske slobode koja se preokreće u vlastitu korist, u smislu da sloboda postaje odgovorno ispunjena i tad se zapravo uspostavlja posve drukčiji odnos s onima za koje se vjerovalo da su u krivu i na suprotnoj strani. Drugi vatikanski koncil prekretnica je za kršćane, a za dogmatske ljevičare velik je bio tadašnji pokret studentske protukulture u zapadnjačkim modernim društvima. Po Mardešiću ta dva događaja ostaju nerazumljiva ako se ne povežu u smislu sociološkoga tumačenja povijesnih zbivanja.

2. Susreti s drukčijima

Zahvaćen koncilskim duhom Mardešić će se prisjetiti i ljudi s kojima se družio i dijalogizirao, a s nekima se i prijatelji.¹¹ Svjestan prolaznosti vremena koje postaje sve ubrzanije, i kao da mu je jučer završio Drugi vatikanski koncil i kao da je jučer počela pobuna ljevičarske inteligencije protiv svih oblika idolatrije, moći, novca i ideologija – čarobna riječ koja ih je ispunjala i nosila na krilima nade bila je sloboda i oslobođenje od svega prošloga i postojećega. Takvo ushićenje gotovo utopijskih osjećaja davalo im je osjećaj da što prije, bez rana i povreda, uđu u – kako on veli – »eshatološko i neotuđeno stanje savršenosti i neranjenosti vlastita bića«.¹²

Iskustvo promjena režima i političkih barijera, koje je uvijek traumatično, donijelo je i nove razdore koji su se završetkom rata prenijeli na ljudske živote i njihove međusobne odnose. Brutalni raspad komunizma, ugasla svjetla na pozornici nade, donijeli su nove strahove i tjeskobe. Ili, kako Mardešić kaže: »Ekumenizam zamjenjuje neprijateljstvo, dijalog zamjenjuje mržnja, razdoblje mira zamjenjuju sukobi i istrebljenja. Na kraju je potekla krv među pomirenom djecom Božjom i sanjarima zemaljske Utopije.«¹³ I tu zapravo staju njegova sje-

¹⁰ Usp. isto, 15.

¹¹ Usp. isto, 16-23.

¹² Usp. isto, 23.

¹³ Isto.

ćanja. Kao nekakav nagao lom nakon osobne intime priče. Koncil je dočekaao kao »oslobođenje, dijalog kao mogućnost povećanja ljudskosti u svijetu«. ¹⁴

Nakon sjećanja na dane koji su ga u bitnom odredili i oblikovali, on u svojem odnosu prema Koncilu, ovaj puta s vremenske distance, nakon proteka nekoliko desetaka godina, nastoji prosuditi njegove domete i mogućnosti. Za tu i takvu sliku po Mardešiću je potrebno pažljivo pročitati sve ono što je bilo objavljivano na katoličkoj i marksističkoj strani, ali sada poduzeto s vidika moderniteta i postmoderniteta koji su u međuvremenu otkrili svoje značenje i smisao.

3. Prosudba Koncila

Nakon stanovitog odmaka od presudnih povijesnih događaja, uvijek se pruža jasniji pogled u prošlost. Duh postaje bistriji jer mijena vremena učini svoje. U svojoj prosudbi Drugoga vatikanskog koncila piše:

»Gledano s današnjih vidika i kasnih raspleta, izgleda da smo posve pogrešno smatrali da je prihvat poruka Drugoga vatikanskog koncila – ali jednako i marksističkog uvjerenja – općenit i osjetno veći nego što je on u stvarnosti to zaista bio i ostao.« ¹⁵

Po njemu tek je uzak i vrlo mal sloj vjernika, uglavnom teološki naobraženih i zauzetih svećenika i laika, prihvatio obnoviteljski duh Drugoga vatikanskog koncila, drugo je ostalo po starom. Veli on:

»Štoviše, nisu ga ni svi biskupi dokraja usvojili, nego su to prije učinili iz poslušnosti, a manje iz uvjerenja.« ¹⁶

I otud dolazi mnoštvo nesporeda, krivih razumijevanja koja su donijela neka bolna iskustva za živote pojedinaca. Iako korak po korak, stvarao se i nov stil življenja i mišljenja koji tek u našem vremenu dobiva svoju potvrdu. Dijalog je postao stvarnost, a morao je ponajprije biti njegovan unutar onih koji imaju istu vjeru jer bi inače bili nevjerodostojni prema drugima u dijalogu ako sami među sobom ne bi mogli i umjeli razgovarati. Mardešić posebno stavlja naglasak na dijalog s onima unutar hrvatskoga društva, s ne-vjernicima. On ponajprije vidi duh Koncila u tom što je počeo izvršavati najvažniju i prvu zapovijed evanđeoskoga kršćanstva – ljubav prema neprijatelju. I na to je bio ponosan, na sve što su uspjeli napraviti u vremenima ideološke napetosti i sukoba. Upravo se tu pokazuje svijet golemih napora i pokušaja da se stvari pokrenu naprijed, prema boljem i pravednijem društvenom napretku.

Ono što u čitanju njegovih tekstova pomalo ostavlja tužan dojam o Drugom vatikanskom koncilu jest da su vjernici znali i umjeli razgovarati s drugima i

¹⁴ Isto, 23-24.

¹⁵ Isto, 25.

¹⁶ Isto.

drukčijima, dok su istodobno teško razgovarali sami među sobom. Tu on, koristeći sociološke uvide, drži da je nedostatak demokratske baštine posljedica odveć krutoga naslijeđa patrijarhalne naslijeđenosti, dok je Crkva okružena komunizmom razvijala mehanizme samoobrane, a nije se otvarala nutarnjim razlikama i dijalogu. Za njega je u tom smislu »dopušteno utvrditi da je novost Drugoga vatikanskog koncila bila teološki potpuno prihvatljiva, ali za naše prilike prilično politički rizična«. ¹⁷ Sjećajući se protekloga vremena i njegovih događaja, dijaloga koji su bili s ne-vjernicima i pokazali se uspješnima dok su svi ostali zakazali, izostao je onaj dijalog s vjernicima u njihovoj Crkvi, koji se onda zapleo i zaoštrio i nikada zapravo nije dokraja dovršen. Iz toga se može razumjeti da upravo iz te nedovršenosti dijaloga vjernika u Crkvi dolazi mnogo toga što nas danas pritišće i tišti, što nas sapinje u odgovorno življenom kršćanstvu. I upravo tu Mardešić vidi, kao on kaže, »svu važnost i nepreskočivu suvremenost Drugoga vatikanskog koncila jer se on ponajprije kroz taj dijalog ostvaruje«. ¹⁸ Otud dolazi i njegovo dvostruko pitanje:

1. *Ima li u nas kršćana još koncilskoga dijaloga s nevjernicima izvan Crkve?*

Tu on zapravo tvrdi da nešto takvo ne vidi oko sebe i to zato što se sramimo razgovora s nevjernicima.

2. *Ima li u nas koncilskoga dijaloga između vjernika unutar Crkve?*

Tu on nema jasan odgovor jer se danas opaža mnogo pokušaja laičkih pokreta i vjerničkih skupina, ali zapravo teško je reći koliko je to dijalog.

Čini se da je jako važan odlomak u njegovu tekstu u knjizi *Rascjep u svetom* gdje govori o Drugome vatikanskom koncilu:

»U svakom slučaju treba poželjeti da mladi vjernici u budućnosti budu manje opterećeni razlikama između svojeg sjećanja i kasnijeg razmišljanja o tom sjećanju od iskustava našeg starijeg naraštaja, koji je svejedno imao nesvakidašnju sreću da je dočekao velike novosti Drugoga vatikanskog koncila, što su kršćanstvo oslobodili od političkog sluganstva i ovisnosti o besplodnoj tradiciji. Time je kršćanstvo postalo budućnost naše vjere, a ne njezina mrtva prošlost. Bilo bi jako pogubno ako bismo takav dalekosežni iskorak zaboravili i vratili se natrag u povijest. Najmanje, dakako, zbog naših izbljedjelih uspomena, nego jedino radi Crkve i njezine veće vjerodostojnosti.« ¹⁹

Postaje nam jasno da je Mardešić, uviđajući opasnosti i zablude koje je opažao od onih dana kad je uvidio i trajno u svoju svijest urezao duh Drugoga vatikanskog koncila, i sam morao proći stanovite bolne trenutke i nerazumijevanja u vlastitoj Crkvi. Nije bilo lako prijeći iz svijesti koja se oblikovala negativnim osjećajima prema ideologiji, u posve drugi način ophođenja prema njemu, putovima dijaloga i međusobnog uvažavanja i slušanja. Valjalo je učiti biti snošljiv, dijalogizirati, učiti se ljudskosti i otvorenosti. A sve to u duhu Drugoga vatikanskog koncila

¹⁷ Isto, 29.

¹⁸ Isto, 30.

¹⁹ Isto, 31.

i nove paradigme vjere. Nisu li obzori koji su se pokazivali govorili da su svi, i kršćani i oni koji se takvima ne priznaju, u potrazi za svijetom s ljudskim licem? Samo iz te spoznaje mogli su nastati i otvarati se novi i obećavajući obzori nade za čovjeka. Nije bilo lako prijeći iz sapetoga i magijskog obojenog odnosa prema svijetu u spasenjsko-kršćanski odnos prema tom istom svijetu.

4. Putovi Koncila

Drugi vatikanski koncil bio je nepredvidiva novost. Svi događaji nisu išli u prilog toj novosti koja se očekivala, a Mardešić spominje konstantinovski sindrom koji je bio označen osudama moderniteta. To je bilo vidljivo i u teološkim raspravama koje su se vodile, a koje su bile stavljene pred nove obzore, s posve novim spoznajama, pored stare filozofijske teologije na izmaku njezine ishlapljele smislenosti i životnosti.²⁰

Nadolazeću prethodnicu Drugoga vatikanskog koncila može se prepoznati u misaonoj putanji što ide od M. Blondela, J. Maritiana, G. Marcela preko liturgijske obnove, povratka patristici, ekumenskog razgovora, prinosa jeruzalemske biblijske škole, do otkrića ruske pravoslavne misli, pronalaženja vrednota budizma i konačnog oblikovanja *Nouvelle theologie*. Novi duh se osjećao i pomalo zauzimaio svoje mjesto unatoč nekim protivljenjima. Iz koncilskih tekstova Crkve vidljivo je da je njegova poruka upravljena prema dvjema stvarnostima:

- a) samoj sebi – Crkvi,
- b) modernom svijetu – onom što je nasuprot Crkve.

Crkva surađuje sa svijetom da bi izgradila svijet koji se može razumjeti kao znanstveno-tehnička stvarnost današnjice, ali i svijet se shvaća kao sveukupnost snaga koje nose današnjicu. Odnos između Crkve i svijeta promatra se kao »kolokvij« – raz-govor i zajedničko traganje za rješenjima problema, pri čemu Crkva u razgovor unosi svoje posebne mogućnosti te od razmjene s mogućnostima drugoga očekuje napredak. Pojmom »svijet« zapravo se misli na duh novoga vijeka spram kojega je sveukupna crkvena svijest sebe poimala kao odijeljen subjekt koji se sada nakon vrućega i hladnoga rata poticao na dijalog i suradnju. Od sada više ne smiju postojati zidovi između Crkve i svijeta.²¹

Nalazeći u sebi tri stvarnosti koje će postati izuzetno važnom odrednicom koncilskog puta dolazi se do jasne potrebe akcije i obnove:

- a) povratak Božjoj riječi,
- b) podanašljenje Božje riječi u euharistiji i liturgijskom životu,
- c) liturgijski čini u crkvenom zajedništvu.

Sve te razine iznova otkrivaju blago Crkve koje joj je dano i iz kojega se može u novim uvjetima radati međusobno zajedništvo ljudi i Boga i ljudi međusobno.

²⁰ Usp. isto, 124.

²¹ Usp. Joseph RAZTINGER, *Teološki nauk u principima*, Rijeka, Ex Libris, 2010, 440-443, 445.

5. Koncil i svijet koji ga okružuje

Vrlo sažet tekst o Koncilu nalazi se u njegovoj kolumni koja nosi naziv *Radost i nada*.²² Po njemu se Crkva tek Drugim vatikanskim koncilom približila svojoj izvornoj poruci. To je osobito važan uvid kada je riječ o odnosu Crkve prema modernom svijetu. Osobita značajka koncilskih usmjerenja jest *dijalog*. Svrha dijaloga je međusobno obogaćenje. Cilj je produbljenje spoznaje predmeta o kojem razgovaramo i duhovni rast onih koji razgovaraju. Mardešić je, kako navodi Rebeka J. Anić, uvijek poštivao svoje sugovornike i sugovornice, pa i kad je šutio bio je to znak da razmišlja o onom što čuje i da je to izazov za neke nove postavke, za nove potrage.²³ U dijalogu čovjek zaista izlazi iz samoga sebe i otvara se postojanju, širi svijest i daje se voditi ljubavlju. Stoga Vekoslav Grmič pozivajući se na Hansa-Georga Gadamera, tvrdi da sporazumijevanje nije tek neko izigravanje ili potvrda vlastitog stajališta, već promjena u pravcu zajedničkoga, da ne ostanemo ono što smo bili.²⁴ Međuljudsko otvara ono što inače ostaje zatvoreno.²⁵ Dijalogom se po Mardešiću ne pobija tuđe mišljenje, nego se traži raspoloživost čovječnosti u sebi i drugima. Uprisutnjenje dijaloga odvija se svjedočanstvom dobrote u svijetu. I stoga, kako on nadalje veli, kršćanstvo ne raste od laži drugih, nego od svoje istine. A za Mardešića izvorište i dohodište dijaloga jest u slobodi. Razgovaraju oni koju su slobodni, a ne oni koji su zarobljenici ideoloških podjela.²⁶

Važan trenutak u ostvarenju Drugoga vatikanskog koncila Mardešić vidi u *Deklaraciji o vjerskoj slobodi* u kojoj, kako on drži, Koncil progovara na potpuno nov način jer tek se iz slobode može donijeti odluka što će nam biti vjersko uvjerenje u smislu duhovne nutrine. Stoga vrlo kritički primjećuje: »Zasljepljujuće zlato baroka potamnilo je čovječstvo Isusa Krista. Drugi vatikanski koncil pošao je drugim putem i pohvalio svijet, uvažavajući njegovu zrelost.«²⁷ Stoga ga posebno raduje da se Crkva na Drugom vatikanskom koncilu odlučila za nove obzore i odnose prema svijetu, uviđajući svoje propuste i pogreške. Svakako i proročka hrabrost blaženoga pape Ivana Pavla II. da zatraži oprost za sve zlo koje je počinjeno u ime Boga ili Crkve, kako bi se čišćenjem memorije dogodio novi iskorak među onima koji su pozvani na suradnju i dijalog. Tu, smatra on, svakako pripada i kajanje za one grijehе koji su dugo bili mrlja na licu Crkve, a tu prije svega misli na sukob s Galileom Galileijem, kao način na koji voditi di-

²² Željko MARDEŠIĆ, *Odgovornost kršćana za svijet*, Sarajevo – Zagreb, Svjetlo riječi, 2005, 67-69.

²³ Usp. Rebeka Jadranka ANIĆ, »Evo kršćanina...«, *Nova prisutnost*, 4 (2006) 2, 247-248, 247.

²⁴ Vekoslav GRMIČ, »Dijalog, govor snošljivosti«, u: Frano PRCELA (ur.), *Dijalog na putu do istine i vjere*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1996, 346-347; H. G. GADAMER, *Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1975, 360.

²⁵ Usp. *isto*, 345-351, 347.

²⁶ Usp. Mardešić, *Rascjep u svetom*, 127.

²⁷ *Isto*, 128.

jalog s odijeljenim kršćanima. To je za Mardešića vrhunac dijaložke otvorenosti i kršćanske iskrenosti.²⁸

Čovjek postaje testom vjerovanja u Boga što je, prema Mardešiću, konstantinova tradicija i nostalgija zaboravljala. Crkva će biti mjerena po svome odnosu prema čovjeku i tu on zamjećuje da Crkva zapravo ima posla s pritajenom i nesvjesnom herezom u kršćana koja se iskazuje u postavci da je čovjek manje potreban ljubavi od Boga. Jer nevjera u čovječstvo proizlazi iz nevjere u bogočovječstvo i posljedica toga su nedosljednost i razni nesporazumi. Ukoliko Crkva više bude služila čovjeku posredstvom dijaloga i svjedočanstva za bližnje, jačat će u njoj koncilna slika vjerničke zajednice svjetovne slabosti, misterija, siromaštva, življene dobrote, govora otvorenosti i istinoljubive hrabrosti. S Drugim vatikanskim koncilom Crkva se vratila na evanđeoske izvore i umjesto ideološkog može zastupati proročko stajalište.²⁹

Promatrajući postkoncilne prijepore Mardešić uviđa ponajprije da je prodor moderniteta jako iznenadio vjernike koji nisu bili pripremljeni ni za kakva proširenja slobode.³⁰

Upravo je to razlog da može govoriti o znakovima jedne i druge struje u suvremenom katolicizmu: *pretkoncilne* i *postkoncilne*.

Pretkoncilski znakovi – nostalgijari moći i svjetovne veličine, činovnici i ideolozi. Odsutnost radosti u ljudskom življenju, pesimizam, iznevjerenost politikom od koje su mnogo očekivali i u koju su polagali nade, govor o propasti svijeta, sve u svemu: više je apokaliptičkog ozračja nego soteriološke brige. Zatim osjećaj beznada i moći, a jedna od bitnih oznaka pretkoncilne Crkve je odsutnost bilo kakvog dijaloga. Ta Crkva osuđuje, ona ne razgovara, stvaraju se moćne ideološke skupine i ostaje im monolog. Oni su poput djece u tamnoj sobi, kako on primjećuje. Zatim je tu i odsutnost povjerenja u slobodu. Nastavak je toga mentaliteta isti onaj duh *Syllabusa* koji je toliko umrtvio i ukočio Crkvu, zatvorio svoja vrata pred svježinom zraka, ne shvaćajući da se povijest više ne može vratiti niti se mogu oživjeti njezini duhovi.

Kada se novo vrijeme više ne promatra iz nestvarne perspektive geta, nego ga se doživljava u njegovoj goljoj stvarnosti, tada postaje vidljivo da ono tek tada dolazi do svoga kraja i da se ogorčeno bori sa svojom vlastitom izgubljenosti.³¹

Na krhkom stablu koncilne Crkve u društvima propaloga komunizma prisutni su znakovi koji izlaze na vidjelo dana. Tu je na djelu nova evanđeoska etika bližnjega, male zajednice dobrote, mirotvorstvo. Koncilski kršćani daju novo lice Crkve – s ljudskim licem i božanskim nadahnućem. Mardešić zaključuje nakon svih iskustava i svojih osobnih duboko proživljenih putova vjere:

²⁸ Usp. *isto*, 130.

²⁹ Usp. *isto*, 131.

³⁰ Usp. *isto*.

³¹ Usp. Ratzinger, *Teološki nauk o principima*, 449.

»Što više bude duha Drugoga vatikanskog koncila, bit će izglednija budućnost kršćanstva u zemljama iza bivše željezne zavjese« (...) »Vrijeme je za zaključak. Htjeli smo prikazati dvije oprečne tradicije i dvije oprečne nostalgije kršćanstva u njihovim povijesnim i razvojnim putovima. Jedan evanđeoski i koncilski, drugi konstantinovski i pretkoncilski. Premda je Drugi vatikanski koncil iza nas, njegovo ispunjenje nas još uvijek očekuje s otvorenim vratima. Upravo u tom smislu on je također ispred nas, kao uzdignuti znak nade za Crkvu i svijet. Zato kršćani trebaju biti optimisti, usprkos ozračju pesimizma u kojem nastavljaju živjeti.«³²

Postkoncilski znakovi – baština svetaca, karizmatičara, čovjekoljubaca, mirotvoraca, koje obilježava skromnost, siromaštvo i bezimennost. Crkva ne može izabrati vremena u kojima bi htjela živjeti, piše Joseph Ratzinger. Zatim nastavlja, da bi se ona morala rastati od mnogo toga što joj je obećavalo sigurnost, što joj je pripadalo kao samo po sebi razumljivo. Morala bi ukloniti bastione i pouzdati se jedino u štit vjere, u snagu riječi koja je njezina jedina prava i trajna moć... Razbuđen iz nekadašnjih ruševina, novi se naraštaj suočava sa stvarnošću bez maski i bez preobraženja.³³

6. *Koncilski duh i modernitet*

Spoznaja da modernitet nije k nama došao kao vrijednost mira, demokracije, slobode, ljudskih prava, kulture, društvene nesigurnosti, već kako siromaštvo, bijeda, bahatost i potkupljivost – ostavit će teške traume na pojedincima i kolektivu. Tu se dogodilo ono najgore, da smo zaustavljeni negdje na pola puta darovane nam nade i da se gubimo, kamenimo u svojim nadama i mislima koje bole. Život je stoga kao neka vrsta obamrlosti.

Kad se promišlja o političkom katolicizmu, Mardešić polazi od povijesnog razumijevanja te pojavnosti i shvaćanja da kršćanstvo nije moguće staviti unutar okvira moći politike i odatle graditi svijet. Kristova poruka učenicima, a time i svima onima koji ga nasljeđuju, jest da se klone duha svijeta. To je uvijek pitanje: Koji nas duh nosi? Svijet ili Kristov Duh?! Problem dualizma je njegovo polazište da postoje božanstvo dobra i božanstvo zla koja su u tajnom sukobu, a kad se tomu pridoda i gnosticizam i maniheizam, onda se vidi da su ta polazišta itekako prisutna i danas u čovjekovu djelovanju i međuljudskim odnosima. Za Mardešića je upravo odnos prema svijetu pokazatelj koji duh čovjeka nadahnjuje u njegovu djelovanju.

Kad se pak govori o otklonu od moderniteta kroz prizmu integrizma i fundamentalizma, postaje razvidno da je službeno kršćanstvo na njega odgovorilo kroz integrizam, čime se zapravo odbacila vrijednosti novovjekov svijeta. Pred

³² Mardešić, *Rascjep u svetom*, 134.

³³ Usp. Ratzinger, *Teološki nauk o principima*, 454-455.

naletom moderniteta Crkva se povukla u prošlost, gledajući kako da se obnovi negdašnja moć i ugled. Integrizam je bio neka vrsta nostalgije za prošlošću. U toj historiji stvarnosti se pristupalo kroz prizme dualizma i maniheizma, kroz strahove i tjeskobe, neuroze i depresije, a sve je to samo očitivalo nove nevolje na licu kršćanstva. U toj nakani upalo se u onu stranputicu da se zatvaraju oči pred izazovom moderniteta i nije se imalo primjeren odgovor na pitanja koja su dolazila od modernoga svijeta i njegovih spoznaja. Tu nastaje raskorak koji će pokušati premostiti Drugi vatikanski koncil. Ideologije kao što su nacizam, fašizam i komunizam gradile su svoje odnose kroz te pristupe dualizma i maniheizma, a nakraju se to pokazalo kobnim, jer su isključivale svaku transcenciju i vrednote ljudske osobe. Tek danas, u bolnim spoznajama, otkrivamo veličinu počinjenoga zla u tim ideologijama.

Kao što sam rekao, Koncil je uistinu donio nešto sasvim novo. Počinje se shvaćati da Bog djeluje ovdje i sada, a ne samo u prošlim događajima. U *Gaudium et spes* postaje jasno da Bog nije prestao djelovati i da se njegovo djelovanje događa upravo na način povijesnoga otkrivanja, tj. napredovanja ljudske svijesti u otkrivanju vrijednosti Božjega kraljevstva. Ono što je nekada bilo udaljeno i smatrano opasnošću, sada u novom čitanju ljudske povijesti postaje konkretnim otkrivanjem Božjega zahvata. Crkva više nije zatočenica prošlosti, nego postaje sposobna duhovno gledati svijet i stajati naspram njegova moderniteta. Koncilu nije stalo do sebe-ogledavanja, do nekog pukog unutarnjeg promatranja, nego do otkrića Crkve kao sakramenta, kao znaka i oruđa jedinstva, a time i do odgovora na pitanje pred kojim u našem vremenu više nitko neće uzmicati.³⁴ Možda je poteškoća povezana i s tim da su nam sav duh i misao Koncila postali kao strana stvar koja nam se pokazuje još samo u svojim raspršenim, pojedinim dijelovima, ali ne više kao sveobuhvatna cjelina. I spram tih pojedinačnih dijelova osjećamo neobičnu otuđenost. Zasigurno u pojmu koji se naziva čitanje *znakova vremena* bit će ponuđeno novo čitanje i interpretiranje čovjekove slobode. To znači da:

»Kršćanska svijest u povijesti ponire u tajne evanđeoske poruke, a to je eminentno osoba Isusa Krista, i na taj način raste, razvija se i sazrijeva. Kriteriji za tumačenje znakova vremena ne služe za prilagodbu Evanđelja svijetu, nego za prepoznavanje Božje volje u konkretnim događajima usred svijeta kakav jest. Bog djeluje u povijesti neovisno o tome sviđa li nam se sadašnja situacija.«³⁵

I u brojnim drugim tekstovima Mardešić čita znakove novoga duha i promjene koja je nepovratno započela (dogmatska konstitucija *Dei Verbum*, *Lumen gentium*, dekret *Ad gentes*, deklaracija *Dignitatis humanae*). Na Koncilu su se zbivali duhovni događaji koji žele sazrijevati.³⁶ Koncil je nakon svih spoznaja

³⁴ Usp. *isto*, 55.

³⁵ Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture. Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije*, Zagreb, Glas koncila, 2008, 60-61.

³⁶ Usp. Joseph RATINGER, *Koncil na putu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008, 16.

došao do jasne svijesti da život treba povjeriti onomu koji kao Raspeti i Uskrsli u rukama drži ključeve smrti – znači otvoriti onu anticipaciju smisla koja se jedina može oduprijeti usudu nepoznate budućnosti. Ako je svijet usvojio neke vrednote za koje se pažljivim čitanjem uviđa da nisu protivne Evanđelju, nego da ih se u svjetlu Evanđelja može tumačiti kao evanđeoske vrednote, onda nema razloga da i Crkva kao Kristova zajednica u svijetu ne prepozna te vrednote koje su dobro za čovjeka. Crkva nikad nije dovršena, nego je ona putovanje čovječanstva s Bogom i prema Bogu, kojega zaziva za sve ljude i moli za njih, za jedinstvo ljudskoga roda. Ako je Crkva na putu, ako je ona hodočasnička, ona se ne može podrediti samo onom što je prošlo, nego svoj pogled usmjeruje prema Bogu koji je vodi usred ljudske povijesti, prepoznaje njegove tragove i osjeća njegovu blizinu; ona je obilježena nadom, pred njom je njezina presudna budućnost i preobrazba; zato mora biti otvorena onom nadolazećem te uvijek iznova postajati spremna odreći se povijesnih oblika i sigurnosti kako bi se, oslobodivši se svojih utočišta, pošla ususret Gospodinu koji je zove i čeka. Ako ona predstavlja putovanje čovječanstva s Bogom, ako je ona u svojoj biti nedovršena i ona koja griješi i kojoj je uvijek iznova potrebna obnova, neprestano se mora odricati onoga što je previše veže na ono zemaljsko i čini je odveć sigurnom u samu sebe.³⁷ Koncil je prepoznao da je sazrelo vrijeme za inkulturaciju Evanđelja u modernu kulturu u smislu dubljeg razumijevanja i njegova prikladnijeg naviještanja.³⁸

Stoga će dijalog s modernitetom biti zadaća i poticaj da se Crkva prepozna kao mjesto gdje čovjek može i smije biti u svojem životnom kontekstu otvoren nadahnućima Duha koji puše slobodno i daje se kome hoće. Dijalog na svim područjima – od znanosti do umjetnosti, filozofije i kulture – jest izazov i nada na putu prema Božjem kraljevstvu u kojem je ljudska osoba najveća vrijednost. Odsutnost i skrivenost Boga jest iskustvo koje nitko bolje ne razumije od istinskih vjernika. Vjera nije poricanje toga iskustva Božje odsutnosti, nego strpljiva ustrajnost u nedorečenostima svijeta. Zato je vjera strpljivost s Bogom u pažljivu čitanju njegova govora i njegova nadahnuća kroz konkretne situacije života i povijesti. U tom ključu Mardešić čita značenje Koncila koji polazi od evanđeoskih izvornih nadahnuća.

7. Koncil i naša hrvatska stvarnost

Kad je pak riječ o našoj konkretnoj stvarnosti u Hrvatskoj i koliko je Koncil u njoj zaživio, Mardešić uočava neke pojavnosti koje počinju zabrinjavati jer idu mimo duha Koncila i vraćaju se starim, lošim navikama i prosudbama i stvaraju samo još više poteškoća. Stoga Ivan Šarčević zapaža:

³⁷ Usp. *isto*, 29.

³⁸ Usp. Matulić, *Metamorfoze kulture*, 65.

»Mardešić je već desetljećima prilično osamljen i neprihvaćen, zbog jednostavna razloga jer ga se ne može svrstati. Ne odgovara ni crkvenom ni društveno dominantnom *manihejskom mentalitetu* podjele na zle i dobre, jer uporno zagovara dijalog i nastoji biti mirotvorac.«³⁹

Možemo reći da mu je sve to davalo i mogućnost i prigodu da nepristrano, bez politikanstva, sagleda koncilske putove obnove u Hrvatskoj. Iako mu je to bilo teško breme, nosio ga je hrabro, u duhu Evanđelja. Kad čitamo tekstove o Drugom vatikanskom koncilu o kojima je razmišljao Mardešić, kao da nam se vraća ono iskustvo okamenjene nade, zaustavljanje negdje na pola puta u mislima koje bole. Mardešić nije pesimist, niti to ijednom riječju pokazuje, ali nije ni slijep prema stvarnosti koja ga okružuje. Polazeći s početka svojega teksta od paradigme »manovskog vremena« kroz prizmu Koncila i njegovih nadahnuća gleda stvarnost u koju je uronjen.

»Kršćanstvo ne spašava ideologija prilagodbe, koja je djelotvorna i ondje gdje se ulizivačkom revnošću ili zakašnjelom odvažnošću kritizira one institucije koje su ionako postale nemoćne (...) Ono što mu može pomoći jedino je proročka odvažnost da se u ovom času odlučno i nezamjenjivo čuje njegov glas.«⁴⁰

Potrebno je podosta unutarnje energije da se svladaju traume proteklih godina, trajno bdjenje nad sobom da se ne djeluje iz starih rana jer čovjek je tek djelićem racionalno biće. Još je teže, ako se hoće biti etičan ili vjernik. Vjera je čovjekoljublje izvan etnokonfesionalnih granica, nezatvaranje u navodnu sigurnost da je Bog samo u mojoj vjeri i s mojima. Kako to da se u konačnici uvijek ispostavi da je Bog strpljiviji s inovjernicima, agnosticima i ateistima od svojih vjernika? I gdje su onda prijašnji ateisti? – kako je to svojevremeno govorio Ivan Šarčević.

Pa što se to onda zapravo promijenilo? Što se dogodilo s koncilskim duhovnim poticajima? Mardešić tu zapravo vidi duboku podvojenost. Ona i dalje opterećuje i prijeti novim strahovima i tjeskobama. Bez duboke svijesti o vrijednosti koncilskog pogleda na svijet i kulturu u kojoj se ozbiljuje ono »biti čovjek«, prijeti nam opasnost političkoga dualizma i neostvarenoga koncilskog kršćanstva. »Crkva je pozvana da daje egzistencijalno svjedočanstvo Božje blizine i djelovanja u povijesti po Isusu Kristu u snazi Duha Svetoga. Tu više nema mjesta za mržnju prema svijetu (usp. Iv 3, 16-17). Preostaje samo ljubav prema svijetu, ona ista ljubav koja je donijela i darovala spasenje svijetu, a po poslanju Crkve neprestano se naviješta i uprisutnjuje.«⁴¹ Sudbina je u rukama vjernika kojima ne smije biti svejedno kakvo svjedočanstvo daju o sebi svijetu koji ih gleda, kako veli Mardešić.

³⁹ Ivan ŠARČEVIĆ, »Rubno kršćanstvo u srcu svijeta«, *Nova prisutnost*, 4 (2006) 2, 245-246, 246.

⁴⁰ Ratzinger, *Teološki nauk o principima*, 65.

⁴¹ Matulić, *Metamorfoze kulture*, 78.

Umjesto zaključka

Pozornost nam se odvlači spektaklima i pseudozbivanjima. Hrani nas se opsjenama. Nude nam se umirujući mitovi – ta srž popularne kulture – koji naciju dovode u stanje oduševljenja, premda živimo u doba propadanja te moralne i političke nemoći i prljavštine i duhove bijede. Neprestano smo opsjedani trivijalnošću i tračevima o junacima naših svakodnevnih drama, kako je to zamijetio Chris Hedges u svojoj sjajnoj knjizi *Carstvo opsjena*. Čitajući tekstove Želja Mardešića, ne može se ne zamijetiti koliko mu je stalo do onoga što je nazivao *koncilsko kršćanstvo*, a koje se ponajprije prepoznaje po Duhu kojim odiše, svojim svjedočanstvom o mirotvorstvu, vizijom nenasilna života, prakse koncilskoga svakidašnjeg življenja u susretu s drugima kroz prizmu dijaloga. On misli na kršćanstvo malih zajednica, Isusovih učenika i prijatelja koji su gostoljubivi svima koji tragaju za ljudskim svijetom i drukčijim odnosima.

Tako se pokazuje da kršćanstvom koje ne živi u strahu za samo sebe i kad takvo dolazi u doticaj s drugim i drukčijima ono postaje blagoslovom za sve. Mardešiću je na srcu ono kršćanstvo koje u sebi nema statusnu tjeskobu kao izvor svoga ponašanja, nego dolazi iz zaljubljenosti u Evandjelja i u dobrog čovjeka iz Nazareta – kako je sam o tom govorio. Stoga je potrebno suvremenom svijetu i njegovim izazovima odgovoriti dubljom vjerom i autentičnijim iskorakom prema rizicima religijskih izbora, onako kako je o tom sam govorio u svojim kolumnama.⁴² Njemu je stalo do toga da kršćanstvo koje se trgnulo iz pukoga sakramentalnog koje je često puno bliže magiji, a ne vjeri koja proizlazi iz slušanja, kako je to jednom primijetio Joseph Ratzinger, da bude koncilskim poticajima nadahnuto i življeno. U svemu tom za njega je Drugi vatikanski koncil bio presudan događaj koji je pokrenuo nove putove življenja kršćanstva.

Koncil ja za Mardešića središnji trenutak bez kojega je nemoguće iskoračiti prema modernom i suvremenom svijetu. Koncil je otvorio putove dijaloga, mirotvorstva, svjedočanstva, svijest da je ljudski rod velika obitelj i da Crkva pripada toj obitelji. Crkva je na Koncilu, oslobođena bremena prošlosti, uvidjela da je potreban nov životni iskorak u spoznaji Boga i njegove volje za svakog čovjeka. Pa ipak smijemo, poput Stjepana Kušara, ustvrditi:

»Nameće se pitanje koje je presudno za budućnost koncilske misli: Što se događa kad se promijeni kontekst – crkveni i kulturalni – u kojem su nastali koncilski tekstovi, kad se promijeni općenita vizija svijeta i kad se pojave nova pitanja koja zaokupljaju savjest i srca ljudi, a koja Koncil nije imao pa se njima nije niti mogao baviti? (...) Kako tumačiti tekstove nastale u drukčijem času i u drukčijim okolnostima nedavne prošlosti? Kako ih uzimati kao pouzdan kompas za hod Crkve i crkvenih zajednica diljem svijeta u (ne samo) prvim godinama trećega tisućljeća?«⁴³

⁴² Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Svjedočanstva o mirotvorstvu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002, 53-54.

⁴³ Stjepan KUŠAR, »Uvod. Pokušaj viđenja korpusa koncilskih dokumenata kao cjeline«, u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008, XI-XXIV, XXIII.

Uvjereni smo da bi Željko Mardešić ponudio viziju koja bi se nadahnjivala evanđeoskom logikom života, gdje bi i sam pristup poteškoćama i problemima bio osvjetljen Evanđeljem i Koncilom kao nadahnućem da se ide bez straha u budućnost, koja je, kako se to čini, uvijek u našim rukama.

Ante Bekavac

Željko Mardešić and the Second Vatican Council

Summary

Nobody doubts that the Second Vatican Council was a milestone for the Western Church in the 20th century. Not only did it influence its contemporaries but it also became an invitation to further activity in the spirit of its guidelines that were often new and provoking. This included some quite new ways to act. After so much time, the Church embarked on a completely new path to man and the world in which he lived. Željko Mardešić was deeply aware of this, because he himself belonged to the people who in their life and activities tried to keep up with the Council and give effect to its guidelines and spirit in practice. Constantly asking himself, in the changes of time, what really was the spirit of the Council, what was the way to act that corresponded with the dignity of a Christian, he would embark on his own internal search for the spirit of Christianity that the Council outlined. The approach to the difficulties and problems of his time required evangelical and Council awareness in order to participate in a dialogue, in the peaceful solutions to what bothered us. Precisely his remembrance of these important years of the Second Vatican Council would illuminate his path to the knowledge he would carry with him through life. To Mardešić the Council is the path that should and must be taken. Only those who are brave and want to be involved in light of the Gospel will find themselves on the path of the Council whose approach to the modern world and man was completely different than that of all the preceding ones. This is an attempt to reflect Mardešić's personal, intimate experience of the Council, from his earliest childhood memories to adulthood, soaked with the experience of life. All his involvement was absolutely in keeping with the Council and Gospel. The path of the Church is the path of man, and he was deeply aware of this in his relation to the Church and the Council. His legacy today clearly shows that his writings were in such a spirit of the Council.

Key words: Christianity, Church, Second Vatican Council, Gospel, face of Christianity, world, worldly weakness and power, modernity, man.